

Forord

Denne boken bygger på foredrag fra Agderseminaret som ble arrangert på Universitetet i Agder 11.–12. oktober 2012. Seminaret hadde – som denne antologien – tittelen *Sørlandet og utlandet. Transnasjonal kontakt, internasjonal påvirkning*. Det faglige ansvaret var lagt til Institutt for religion, filosofi og historie ved Universitetet i Agder.

Agderseminaret viderefører en lang tradisjon for årlige samlinger om regionalhistoriske emner. «Sommerseminarer i historie», med påfølgende bokutgivelser, ble holdt fra 1976 og fram til 1999. Fra 2007 har rådet for det historiefaglige Forskernettverk Agder videreført denne tradisjonen med et seminar som er lagt til høsten. Rådet består av representanter for Universitetet i Agder, Vest-Agder-museet, Statsarkivet i Kristiansand og Aust-Agder kulturhistoriske senter. Disse institusjonene har også bidratt med økonomisk støtte til bokutgivelsen.

Artikkelsamlingen dekker et bredt spekter av temaer som gir grunnlag for diskusjon mellom forskere med ulik faglig bakgrunn, og som bør ha interesse for det allmenne publikumet. Søkelyset rettes mot sentrale områder der kontakt med omverdenen, internasjonal påvirkning og utenlandske interesser har bidratt til å utvikle og endre landsdelen. Slik åpnes det for en dypere forståelse av *forholdet mellom Sørlandet og utlandet*.

Som redaktør for denne antologien har jeg hatt god støtte i Rådet for Forskernettverk Agder. En stor takk rettes til Roger Tronstad (Statsarkivet i Kristiansand), Kjell-Olav Masdalen (Aust-Agder kulturhistoriske senter) og Bjørg Seland (Universitetet i Agder).

Kristiansand, 16. september 2013

Berit Eide Johnsen

Innhold

Forord	3
Innledning	9
Kapittel 1	
Den norske transnasjonalhistorien	15
<i>Knut Kjeldstadli</i>	
En liten begrepseksersis	16
Forsøk på å gjøre begrepet djupere	18
Sju transnasjonale dimensjoner	21
Litteratur	28
Kapittel 2	
Peter Dahl fra Fjære	31
<i>Et transnasjonalt liv i opplysningstiden</i>	
<i>Finn-Einar Eliassen</i>	
Slekten, sjøen og hjemstedet	32
«På atskillige farvann»	34
Den atlantiske verden	34
En multinasjonal hovedstad	41
Til Ostindia	42
Grands Tours	47
En transnasjonal identitet?	49
Forkortelser	51
Kilder	52
Litteratur	53

Kapittel 3

Kultur og arkitektur i kristiansandsområdet på 1700-tallet 57

Jan Henrik Munksgaard

Kilder 65

Litteratur 65

Kapittel 4

Byene på Agder i spennet mellom det hjemlige og det fremmede 67

Olav Arild Abrahamsen

Utadvendte småbyer 67

Private byer 71

Sentralstedenes triumf og Agders gullalder 72

Søvnige byer 74

Et glanseksempel på sørlandsk krisehåndtering 77

Den polysentriske nettverksbyen 79

Litteratur 81

Kapittel 5

Sørlandsk pietisme? Religion på tvers av grenser 83

Björg Seland

Det tyske læregrunnlaget - tro og trospraksis 84

Den dansk-norske statspietismen 87

Haugianere og andre «lesere» 90

Kirkelig vekkelse 92

Foreningskristendommen 94

Angloamerikansk påvirkning 97

Sørlandsk pietisme? 101

Sluttord 107

Kilder og litteratur 108

Kapittel 6

Årsaker til vekst og tilbakegang i sørlandsk skipsfart på 1800-tallet 111

Forklaringer på Sørlandet og i utlandet

Berit Eide Johnsen

Årsakene til vekst - fantes de ute eller hjemme? 113

Forhold i utlandet 114

Forutsetninger på Sørlandet 115

Skogen og skipsbyggingen - skipsfartens bærebjelke 117

En formidabel vekst 118

Internasjonal krise og teknologiske nyvinninger	119
Arendalskrakket	121
Kapitalmangel?	122
Partrederiet og seilskipsredernes yrkestilknytning	124
Konklusjon	126
Kilder og litteratur	127

Kapittel 7

Høye hæler og puddelpermanent	129
--	-----

Forestillinger, forventninger og kroppslig praksis blant unge Agder-kvinner i New York (1946-1965)

Siv Ringdal

«You looked like 'the Dickens'»	132
Å gjøre det nye til sitt	134
Europeiske forestillinger	136
Amerikanske forventninger	138
Agder, New York - og det norske Brooklyn	142
Frigjøring eller disiplinering?	146
Litteratur	147

Kapittel 8

«...som Zebraer paa Sjøsandene»	149
--	-----

Etableringen av et moderne badeliv på sørlandskysten i mellomkrigstiden - brytninger og strømninger

Dag Hundstad

Tidligere forskning	150
Kilder	152
Sjø og helse	152
Badehusenes tid	155
Et nytt blikk på stranda	157
Pionerer på Sjøsandene	158
«Busknegersæder» og fribading	160
«De ligner grangivelig Mulatter»	163
«Hvor nakne kan vi egentlig gå i sommer?»	165
«Norges riviera»	170
«The Atlantic City of Norway»	173
Strandliv og idéflyt	177
Litteratur og trykte kilder	179

Kapittel 9

Globalt næringsliv og lokal utvikling 183

Eksempelet Falconbridge Nikkelverk

Pål Thonstad Sandvik

Forhistorien 184

Utenlandsk eierskap og det norske samfunnet 186

Lokal autonomi i et multinasjonalt selskap 192

Kunnskapsutvikling i et multinasjonalt selskap 197

Globalt næringsliv og lokal utvikling, eksemplet Falconbridge 200

Litteratur 202

Bidragstere 205